

ศึกษาวิเคราะห์การวินัจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกขุณีวิภังค์ A Study of Knowledge of Vinayavinicchya in Bhikkhunivibhanga

บุปผชาติ รชตธีรภิญโญ

Bupphachart Rachatatrirapinyow

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครราชสีมา

M.A. Student, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonratsima Campus

เสฐียร ทังทองมะดัน

Sathien Thangthongmadan

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
Asst.Prof., Dr., Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonratsima Campus

Received 22 February 2021; Revised 26 March 2021; Accepted 29 April 2021

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการวินัจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาการวินัจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกขุณีวิภังค์ 3) เพื่อวิเคราะห์การวินัจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกขุณีวิภังค์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา งานวิจัยและเอกสารต่าง ๆ นำมาวิเคราะห์ บรรยาย โดยวิธีการพรรณนา แล้วจึงนำไปตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ

ผลของการวิจัยพบว่า

พระภิกษุสงฆ์เมื่อได้บวชเข้ามาสู่สังฆมณฑล ในพระพุทธศาสนาได้ยึดถือและปฏิบัติตาม พระวินัยปิฎก อันเป็นคัมภีร์ที่ได้ประมวลกฎข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับ ฝึกอบรมกาย วาจา ใจ ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางรากฐานแห่งการประพฤติปฏิบัติ เพื่อเป็นการรักษาเพศพรหมจรรย์เมื่อได้มอภายนี้ต่อการถือเพศบรรพชิตพระวินัย เปรียบตั้งเป็นตัวแทนพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อทรงดับขันธปรินิพพาน พระวินัยปิฎกได้ประมวลพุทธบัญญัติอันประกอบไปด้วย ระเบียบปฏิบัติ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตและวิธีดำเนินกิจการต่างๆ ของภิกษุสงฆ์ ในสมัยนั้น และได้ยึดถือปฏิบัติมาจนปัจจุบัน พระวินัย จึงถือได้ว่าเป็นดั่งเช่นกฎหมายของพระภิกษุสงฆ์ ที่ได้วางกฎระเบียบแห่งการกำหนดโทษ หนัก เบา หรือลดหย่อน ไว้อย่างปราณีต การกำหนดโทษตามความผิดที่ได้กระทำ ภิกษุสงฆ์แม้ได้ปฏิบัติเป็นอย่างดี ย่อมนำมาสู่ผลอันดีงามแก่ผู้ปฏิบัติ ส่งผลถึงความสงบเรียบร้อยแก่หมู่สงฆ์

การวินัจฉัยพระวินัยในคัมภีร์ภิกขุณีวิภังค์ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ อสาธารณบัญญัติและสาธารณบัญญัติ ในภิกขุณีวิภังค์เป็นอสาธารณบัญญัติ เป็นสิกขาบทที่ภิกษุณีสงฆ์รักษาเพียงฝ่ายเดียว มี 130 สิกขาบท และสาธารณบัญญัติ บัญญัติไว้ซึ่งภิกษุสงฆ์พึงรักษาและภิกษุณีสงฆ์พึงรักษาด้วย 181 สิกขาบท มีโครงสร้าง

และสาระสำคัญ คือ ภิกขุณีวิภังค์ แบ่งออกเป็น 7 กัณฑ์ประกอบด้วย ปาราชิกกัณฑ์ สังฆาทิเสสกัณฑ์ นิสสัคคียกัณฑ์ ปาจิตตียกัณฑ์ ปาฏิเทสนียกัณฑ์ เสขียกัณฑ์ และอธิกรณสมณะ การวินิจฉัยพระวินัยในภิกขุณีวิภังค์ ได้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) การวินิจฉัยในแบบภาพรวม มี 17 ข้อ อาทิเช่น วัตถุ อาบัติ กรรม เวทนา เป็นต้น 2) การวินิจฉัยแต่ละสิกขาบท ประกอบด้วย ต้นบัญญัติ พระบัญญัติ สิกขาบทวิภังค์ เป็นต้น สิกขาบทที่ได้บัญญัติไว้นี้ ถือเป็นศีลที่ภิกษุณีสงฆ์ พึงยึดถือปฏิบัติโดยเคร่งครัด น้อมนำมาสู่การสำรวมระวังกาย วาจา เปรียบเหมือนระเบียบแบบแผนการปฏิบัติทางกาย วาจา ตามพระวินัยภิกขุณีวิภังค์ ย่อมเป็นไปเพื่อกาย วาจา ที่งดงาม อันเป็นบาทฐานนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : ธรรมวินัย, ภิกษุณี, ภิกขุณีวิภังค์

Abstract

This thesis has three objectives: 1) to study the judgment of the discipline as shown in the Theravada Buddhist scriptures, 2) to study the judgment of the discipline as shown in the Bhikkhuni Viphang scriptures, and 3) to analyze the diagnosis of the discipline as shown in the scriptures. It is a documentary research.

The research results were found that A monk when he was ordained into the diocese In Buddhism, we adhere to and abide by the Discipline, which is a scripture that has compiled the rules of conduct for the training of body, speech and mind that the Lord Buddha has laid the foundation of behavior in order to preserve the chastity sex, when giving this body to the holding of sex, the monk Vinai is like a representative of Lord Buddha. When his Highness Dabkhan Nirvana, The Vinaipitaka code of Buddhist commandments, which consists of regulations tradition The way of life and the way of conducting various activities of the monks in those days and have been practiced until now It can be regarded as like a monk's law. That has set the rules of imposing heavy punishments or moderately reduced Determination of the punishment for the offense committed Buddhist monks, even though they practice very well. Inevitably brings good results to the practitioner Resulting in peace and order to the monks

The ruling of the discipline in the Bhikkhuni scriptures is divided into two groups: the public law and the law. In bhikkhuni, the phantom is public law. It is a sikyadet that only monks maintain, 130 Sikyadet and public commandments. Prescribed by monks to preserve and nuns should be treated as well. 181 Sikkhapada are structured and the essence of the monks is divided into seven kuns, consisting of the Senate Kan Sangkha-thisakhan. Nissakiyakun Pachitthiyakan Discipleship of Tessanee Kan Sekhikhan and Akhon Samatha Judgment of the Discipline in Bhikkhuni Divided into 2 characteristics: 1) the general diagnosis has 17 items, such as objects, abuses, deeds, etc. 2) The diagnosis of each Sikkhapada consists of the Sikkhapada Wipang Act, etc. Considered a precepts to the nuns Must adhere to strict observance Leading to the mindfulness of the body. Verbal is like a form of a physical-verbal practice. According to the monk's discipline Inevitably it is for the beautiful body of speech which is the basis of which leads to the ultimate goal in Buddhism.

Keywords : Discipline, nuns, Buddhist nun Wipagcs.

1. บทนำ

สมัยต้นพุทธกาล ในพรรษาที่ 1 ถึงพรรษาที่ 20 บุคคลผู้เข้ามาบวชยังมีจำนวนน้อย ผู้ที่บวชแล้วได้ปฏิบัติตามปฏิปทาของพระผู้มีพระภาค โดยมีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิต ไปตามหลักการที่เป็นไปเพื่อค้ำความกำหนดยินดี ไม่มีการสังสม เป็นไปเพื่อความมักน้อยสันโดษ เพื่อหลีกเลี่ยงอยู่สงัดเพียงลำพัง มีความเพียร เพื่อเป็นคนเลี้ยงง่าย ภิกษุทั้งหลายล้วนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ (วิ.ม. 5/244/8-9) บรรลุปฏิสัมภิทา (อง.จตุกก. 21/172/242-243) แม้พระสาวกผู้มีคุณสมบัติอย่างต่ำก็ได้เป็นพระอรหันต์ชั้นโสดาบัน (ที.ปา. 11/154/114) ซึ่งผู้ที่ได้เข้ามาบวชมีพื้นเพแตกต่างกัน ทั้งความคิด อหยาศัย และความรู้ เมื่อมาอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะมักทำตามความปรารถนาตามภูมิหลังของตนเอง ถ้าหากไม่มีกฎระเบียบคอยกำกับความประพฤติไว้ ย่อมนำมาซึ่งความวุ่นวายได้ เมื่อมีความวุ่นวายทั้งภายในและภายนอกก็จะเป็นการยากที่จะหาเวลาศึกษาเพื่อการบรรลุธรรมเป็นแน่แท้ ในสมัยแรกนั้น พระพุทธเจ้าได้ประทานหลักการ คือ พระโอวาทปาติโมกข์ ไว้เป็นหลักปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์

การวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ได้กำหนดคุณสมบัติของการวินิจฉัยพระวินัย คือ พระวินัยธรรมมีคุณสมบัติ 3 ประการ ได้แก่ (1) มีการพิจารณาอย่างรอบคอบในพระบาลีและอรรถกถา (2) มีความมั่นคงในหลักการ ไม่ง่อนแง่น (3) มีความแม่นยำ เมื่อจะวินิจฉัย (วิ.อ. 1/45/343) โดยพระวินัยธรพิจารณาตามลำดับของสำคัญ 4 อย่าง ได้แก่ (1) สุตตะ (วิ.อ. 1/45/339) วินิจฉัยตามพระวินัย (2) สุตตานุโลม วินิจฉัยตามข้ออนุโลมพระวินัย ได้แก่ มหาปเทศ (วิ.ม. 5/305/139) (3) อาจริยวาท (วิ.อ. 1/45/340) วินิจฉัยตามการวินิจฉัยนอกพระบาลีที่พระอรหันต์ 500 รูปทำไว้ในกาลสังคายนาครั้งที่ 1 (4) อัตโนมัตติ วินิจฉัยตามมติส่วนบุคคล (วิ.อ. 1/45/340) ด้วยเหตุนี้ กฎระเบียบ คือ พระวินัย จึงเหมือนด้ายที่ร้อยรัดมวลบุพผาชาติหลากชนิดไว้ไม่ให้กระจัดกระจาย กลายเป็นพวงดอกไม้ที่สวยงามน่าดูน่ามอง

การวินิจฉัยพระวินัยในภาพรวมมีกรอบการวินิจฉัยอยู่ 17 ประการ 1) เหตุหรือนิทาน คือ การวินิจฉัยสถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรงพระบัญญัติสิกขาบท มี 8 แห่ง ด้วยกัน 2) บุคคล คือ การวินิจฉัยบุคคลต้นบัญญัติ ผู้กระทำความผิด ผู้เป็นอาทิมิกะภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติ 3) วัตถุ คือ วินิจฉัยความประพฤติของบุคคลผู้ล่วงละเมิดสิกขาบท 4) วิธีบัญญัติ คือ วินิจฉัยประเภทแห่งการบัญญัติสิกขาบทซึ่งมี 9 อย่าง 5) อาณัติ ได้แก่ การวินิจฉัยคำสั่ง ซึ่งบางสิกขาบทบุคคลทำด้วยตนเอง บางสิกขาบทใช้ผู้อื่นล่วงละเมิด 6) อาบัติ ได้แก่ การวินิจฉัยการต้อง ซึ่งในแต่ละสิกขาบทมีระดับการต้องต่างกัน 7) อนาบัติ ได้แก่ การวินิจฉัยวิธีที่ไม่ต้องอาบัติ 8) วิบัติ ได้แก่ การวินิจฉัยที่มีวิบัติเป็นเกณฑ์ โดยแต่ละสิกขาบทจัดเข้าในสี่วิบัติ อาจารย์วิบัติ ภิภุวิบัติหรืออาชีวิวิบัติ อย่างใดอย่างหนึ่ง 9) องค์แห่งอาบัติ ได้แก่ การวินิจฉัยองค์ประกอบที่ทำให้ต้องอาบัตินั้น 10) สมุฏฐานแห่งสิกขาบท ได้แก่ การวินิจฉัยสิกขาบทโดยพิจารณาที่เกิดแห่งอาบัติมี 6 อย่าง 11) กิริยานานัตตะ ได้แก่ การวินิจฉัยพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดการต้องอาบัติ มี 5 อย่าง 12) สัญญานานัตตะ ได้แก่ การวินิจฉัยวิธีละเมิดสิกขาบทตามสัญญาที่ต่างกัน มี 2 อย่าง 13) จิตตानัตตะ ได้แก่ การวินิจฉัยวิธีละเมิดสิกขาบทตามเจตนา มี 2 อย่าง 14) วิชเช หรือ โทษ ได้แก่ การวินิจฉัยอาบัติตามลักษณะความผิด มี 2 อย่าง 15) กรรม ได้แก่ การวินิจฉัยสิกขาบทตามความประพฤติ มี 3 อย่าง 16) กุสลตักกวี ได้แก่ การวินิจฉัยสิกขาบทตามลักษณะของจิต คือ เอกจิตตาคาบัติ เทวจิตตาคาบัติ ติจิตตาคาบัติ และ 17) เวหนตักกวี ได้แก่ การวินิจฉัยสิกขาบทตามเวทนา

3 อย่าง คือ เอกเวทนาบัตติ ทวีเวทนาบัตติ ดิกเวทนาบัตติ ซึ่งทั้ง 17 ประการที่ได้กล่าวมานี้ เป็นกรอบแห่งการวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

หลังจากที่พระผู้มีพระภาคทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนาขึ้นแล้วนั้น ได้มีผู้คนจากทุกวรรณะประกาศตนออกบวชเป็นสาวกของพระองค์ ผู้คนที่ออกบวชนั้น นอกจากผู้ชายแล้วยังมีสตรีจำนวนมากออกบวชอุปสมบทเป็นภิกษุณีด้วยสาเหตุที่แตกต่างกัน แต่มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกันคือเพื่อการประพฤติพรหมจรรย์ แสวงหาความพ้นทุกข์ ถึงแม้ในสมัยพุทธกาล ภายหลังพรรษาที่ 5 พระผู้มีพระภาคเจ้าจะทรงยับยั้ง ไม่อนุญาตให้สตรีบวชในธรรมวินัยของพระองค์ในครั้งแรก คือ พระมหากษัตริย์โคตรมี แต่ต่อมาก็ทรงอนุญาตเพราะเหตุผลว่าสตรีก็มีศักยภาพบรรลุธรรมชั้นสูงได้เช่นเดียวกับบุรุษ และได้ตั้งครุธรรม 8 ประการขึ้น หากพระนางนางฯ ยอมครุธรรม 8 ประการนี้จึงจะบวชให้ พระนางนางฯ ก็ได้ยอมรับในเดือนนี้ พระนางจึงได้อุปสมบทเป็นภิกษุณีรูปแรก ของพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงประทานการอุปสมบทเป็นภิกษุณีแก่มาตุคาม หรือสตรีเช่นเดียวกับพระภิกษุซึ่งการอุปสมบทนั้น ดำเนินต่อมาจนตลอดสมัยแห่งพระชนม์ชีพของพระพุทธองค์ (วิมहा.อ. 1/45/352)

เมื่อมีสตรีอุปสมบทเป็นภิกษุณีเป็นจำนวนมาก เช่นเดียวกับภิกษุสงฆ์ที่ต้องมี กฎระเบียบของภิกษุณีเช่นกัน เพื่อให้การอยู่ร่วมกันอย่างยังประโยชน์ในการประพฤติปฏิบัติในการบรรลุธรรม เพราะในสมัยนั้น สตรีที่ได้เข้ามาบวชต่างก็มาจากชนชั้นวรรณะ ต่างอาชีพ ทำให้การมาอยู่ร่วมกันย่อมมีปัญหาตามมาแน่นอน แต่เพื่อความเสมอภาคและความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อความสงบในการประพฤติปฏิบัติ จึงจำเป็นต้องมี กฎระเบียบเป็นการใช้ เพื่อควบคุมความประพฤติการปฏิบัติของภิกษุณี สิ่งนี้ก็คือ พระวินัย ซึ่งพระวินัยของภิกษุณี เรียกว่า ภิกษุณีวิภังค์ ว่าด้วยบทบัญญัติของภิกษุณีสงฆ์ แบ่งเป็น 7 กัณฑ์ คือ ปาราชิกกัณฑ์ สังฆาทิเสสกัณฑ์ นิสสัคคิกกัณฑ์ ปาจิตตยิกกัณฑ์ ปาฏิเทสนียกัณฑ์ เสขยิกกัณฑ์ และอธิกรณสมณะ รวมเป็น 311 ลีคาบพ โดยปรับโทษสถานหนักแก่ภิกษุณีผู้ล่วงละเมิดบทบัญญัติในปาราชิกกัณฑ์และสังฆาทิเสสกัณฑ์ และปรับโทษสถานเบาแก่ภิกษุณีผู้ล่วงละเมิดบทบัญญัติในกัณฑ์ที่เหลือ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาการวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
- 2) เพื่อศึกษาการวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกษุณีวิภังค์
- 3) เพื่อวิเคราะห์การวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกษุณีวิภังค์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์การวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกษุณีวิภังค์ เป็นการวิจัยเอกสาร มีวิธีการดำเนินการวิจัยต่อไปนี้

- 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 1-7 พระวินัยปิฎก ภิกษุและภิกษุณีวิภังค์ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 และอรรถกถาภาษาบาลีและไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2525 ตลอดทั้งคัมภีร์ที่เกี่ยวข้อง

- 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือ งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและวิทยานิพนธ์
- 3) วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดตามกรอบของวัตถุประสงค์ และประเด็นการวินิจฉัยพระวินัยที่ได้ศึกษาวิเคราะห์การวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกขุณีวิภังค์ ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- 4) เรียบเรียง และสรุปผลการวิจัยพร้อมข้อเสนอแนะ
- 5) นำเสนอผลการวิจัยโดยพรรณนาวิเคราะห์

4. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์การวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกขุณีวิภังค์” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาการวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาการวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกขุณีวิภังค์ 3) เพื่อวิเคราะห์การวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกขุณีวิภังค์

4.1 สรุปผลการวิจัยการวิเคราะห์การวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกขุณีวิภังค์

จากการวิจัยสรุปได้ว่า พระภิกษุสงฆ์เมื่อได้บวชเข้ามาสู่สังฆมณฑล ในพระพุทธศาสนาได้ยึดถือและปฏิบัติตาม พระวินัยปิฎก อันเป็นคัมภีร์ที่ได้ประมวลกฎข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับ ฝึกอบรมกาย วาจา ใจ ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางรากฐานแห่งการประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นการรักษาเพศพรหมจรรย์เมื่อได้มอบกายนี้ต่อการถือเพศบรรพชิต พระวินัย เปรียบตั้งเป็นตัวแทนของพระพุทธองค์ เป็นพระศาสดาของพระพุทธศาสนา หลังจากที่ พระผู้มีพระภาคได้ทรงดับขันธปรินิพพาน พระวินัยปิฎกนี้ได้ประมวลพุทธบัญญัติอันประกอบไปด้วย ระเบียบปฏิบัติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิตและวิธีดำเนินกิจการต่าง ๆ ของภิกษุสงฆ์ ในสมัยนั้น และได้ยึดถือปฏิบัติมาจนปัจจุบัน พระวินัย จึงถือได้ว่าเป็นดังเช่นกฎหมายของพระสงฆ์ ที่ได้วางกฎระเบียบแห่งการกำหนดโทษ หนัก เบา หรือลดหย่อน เอาไว้อย่างปาดนิต การกำหนดโทษก็ว่ากันตามความผิดที่ได้กระทำลงไป เป็นสิ่งที่ภิกษุสงฆ์ต้องนำไปศึกษาเพื่อการปฏิบัติที่ถูกต้อง นำมาซึ่งผลอันดีงามแก่ผู้ปฏิบัติเอง อีกทั้งความสงบเรียบร้อยย่อมเกิดแก่หมู่คณะ

ในการพระบัญญัติสิกขาบทนั้น เมื่อครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้ามีทรงได้กำหนดไว้ก่อนล่วงหน้า เนื่องด้วยภิกษุผู้เข้ามาบวชมีจำนวนไม่มากนัก ง่ายในการปกครองประกอบกับในสมัยนั้น ในเรื่องของลาภสักการะก็ยังไม่มีมาก และที่สำคัญภิกษุสงฆ์ที่ได้บวชล้วนแต่อยู่ในชั้นของพระโสดาบันพระตถาคต จึงทรงรับสั่งว่า ถ้ายังไม่มีเรื่องไม่ดีไม่งามเกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ จึงยังมีบัญญัติสิกขาบท จนกระทั่งพระสุทิน ซึ่งเป็นภิกษุรูปแรกที่ได้กระทำผิดต่อการประพฤติพรหมจรรย์ โดยการเสพเมถุนธรรมกับอดีตภรรยาของตน ณ ป่ามทวัน จากเหตุการณ์นี้เอง ที่พระพุทธเจ้าทรงพระบัญญัติสิกขาบทขึ้นและได้บัญญัติเรื่อยมาเมื่อมีภิกษุได้กระทำผิด โดยการวินิจฉัยพระวินัยปิฎก สามารถวินิจฉัยจากการวินิจฉัยสิกขาบทแต่ละข้อ ดังนี้ วัตถุประสงค์บัญญัติ พระบัญญัติ สิกขาบทวิภังค์ บทภาษณีย์ และอนาปัตติวาร และการวินิจฉัยสิกขาบทในภาพรวม อาทิเช่น เหตุหรือนิทาน วัตถุ อาณัติ อาบัติ วิบัติ สมุฏฐานแห่งสิกขาบท เป็นต้น

การวินิจฉัยพระวินัยในคัมภีร์ภิกขุณีวิภังค์ แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ อสาธารณบัญญัติและสาธารณบัญญัติ แต่ในภิกขุณีวิภังค์เป็นอสาธารณบัญญัติ ซึ่งกลุ่มนี้เป็นสิกขาบทที่ภิกษุณีสงฆ์รักษาเพียงฝ่ายเดียว มี

๑๓๐ สิกขาบท มีโครงสร้างและสาระสำคัญ ภิกขุณีวิภังค์ ได้แบ่งออกเป็น ๗ กัณฑ์ประกอบด้วย ปาราชิกกัณฑ์ สังฆาทิเสสกัณฑ์ นิสสัคคียกัณฑ์ ปาจิตตียกัณฑ์ ปาฏิเทสนียกัณฑ์ เสดิยกัณฑ์ และอธิกรณสมณะ การปรับโทษ หรืออาบัติมีตั้งแต่สถานหนักสุด ปานกลาง และเบา ในส่วนที่เป็นอาบัติหนัก ได้แก่ ปาราชิกกัณฑ์ หมายถึง การขาดจากการเป็นสงฆ์ อาบัติรองลงมา ได้แก่ สังฆาทิเสสกัณฑ์ ผู้ล่วงละเมิดต้องอยู่กรรม (เข้าปาริวาส) เพื่อ ประพฤติวัตรตามที่ทรงบัญญัติ จึงจะพ้นจากอาบัติ และอาบัติเบา ได้แก่ อาบัติปาจิตตีย์ ต้องสละของก่อนจึง ปลงอาบัติได้ ในส่วนของข้อบัญญัติอาบัติปาจิตตีย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อไม่ต้องการให้ภิกษุณีมีเกิดความโลภ ใน ลากสักการะและเพื่อลดนิสัยความจู้จู้จุกจิก ซึ่งเป็นคุณสมบัติเฉพาะของผู้หญิงนั่นเอง การวินิจฉัยพระวินัยใน ภิกขุณีวิภังค์ ได้แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ การวินิจฉัยในแบบภาพรวมและการวินิจฉัยแต่ละสิกขาบทพระ วินัยในภิกขุณีวิภังค์ ซึ่งการวินิจฉัยในแบบภาพรวม มี ๑๗ ข้อ ยกตัวอย่างเช่น การวินิจฉัยจาก วัตถุ อาบัติ วิบัติ อาณัติ วิบัติ อานาปัตติวาร กรรม เวทนา เป็นต้น ส่วนการวินิจฉัยแต่ละสิกขาบท มี ๕ ประเด็น คือ การ วินิจฉัยจาก ต้นบัญญัติ พระบัญญัติ สิกขาบทวิภังค์ บทภาษณีย์ อานาปัตติวาร

การวิเคราะห์การวินิจฉัยพระวินัยตามที่ได้ปรากฏในคัมภีร์ภิกขุณีวิภังค์ ได้ทำการแยกหัวข้อการวินิจฉัย ออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ การวินิจฉัยพระวินัยในภิกขุณีวิภังค์และการวินิจฉัยพระวินัยของภิกษุณีในคัมภีร์ที่ เกี่ยวข้อง ซึ่งการวินิจฉัยพระวินัยในภิกขุณีวิภังค์นี้ ได้แบ่งออกเป็น ๒ ช้อย่อย คือ การวินิจฉัยพระวินัยตาม แบบพระไตรปิฎกและการวินิจฉัยตามแบบพระเถระสายวินัยปิฎก ซึ่งการวินิจฉัยพระวินัยทั้ง ๒ แบบนี้ ได้มี ความแตกต่างกันส่วนของประเด็นที่ได้ตั้งไว้ สำหรับการวินิจฉัยพระวินัย เนื่องจากการวินิจฉัยพระวินัยตาม แบบพระไตรปิฎก มีเพียง ๕ ประเด็นหลัก ๆ ส่วนการวินิจฉัยตามแบบพระเถระสายวินัยปิฎก มีถึง ๑๗ ข้อ ด้วยกัน ในข้อที่เพิ่มขึ้นมาก็เพื่อให้การวินิจฉัยพระวินัยได้มีความรัดกุมมากยิ่งขึ้น มีพิจารณาการวินิจฉัยที่เน้น ไปถึงเจตนา กรรม รวมไปถึงเวทนาที่ส่งผลต่อการกระทำนั้น ว่าด้วยในส่วนของการวินิจฉัยพระวินัยของภิกษุณี ในคัมภีร์ที่เกี่ยวข้อง การทำวิจัยครั้งนี้ได้ใช้ คัมภีร์สมันตาปาสาทิกา เล่ม ๒ ในการนำมาวิเคราะห์การวินิจฉัย ในแต่ละสิกขาบท ในส่วนของเนื้อหาในคัมภีร์สมันตาปาสาทิกา เล่ม ๒ เป็นการนำเอาคำศัพท์ที่เข้าใจยาก และความหมายของคำ ของประโยคที่ซับซ้อน นำมาอธิบายเสียใหม่เพื่อให้มีความเข้าใจ สำหรับผู้ที่ได้ศึกษา มากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังได้มีการวินิจฉัยที่เจาะลึกลงไปอีก ในเรื่องของพฤติกรรมที่ได้ล่วงละเมิดสิกขาบท ว่าเกิด จากมูลเหตุใด เป็นการกระทำที่เจตนาหรืออย่างไร เกิดขึ้นจาก กาย วาจา หรือ ใจ เป็นมูลเหตุให้ต้องกระทำ ผิดในการล่วงละเมิดแห่งสิกขาบท อย่างนี้เป็นต้น สิกขาบทที่ได้บัญญัติไว้นี้ ถือเป็นศีลที่ภิกษุณีสงฆ์ พึงยึดถือ ปฏิบัติโดยเคร่งครัด น้อมนำมาสู่การสำรวมระวังกาย วาจา เปรียบเหมือนระเบียบแบบแผนการปฏิบัติทาง กาย วาจา ตามพระวินัยภิกขุณีวิภังค์ ย่อมเป็นไปเพื่อกาย วาจา ทิ้งดงาม อันเป็นบาทฐานนำไปสู่เป้าหมาย สูงสุดในพระพุทธศาสนา

5. ข้อเสนอแนะ

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาการวิเคราะห์การวินิจฉัยพระวินัยในภิกขุณีวิภังค์ ยังมีประเด็นที่น่าสนใจที่ สามารถศึกษาวิเคราะห์ต่อไปได้ ดังนี้

1. การศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตของภิกษุณีที่ปรากฏในภิกขุณีวิภังค์

2. ศึกษาการรักษาพระวินัยของภิกษุณีในภิกษุณีวิมังค์
3. ศึกษาบทบาทของภิกษุณีต่อการเผยแผ่ธรรมะในพุทธศาสนาเถรวาท
4. ศึกษาหลักธรรมที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตนของภิกษุณีผู้เป็นเอตทัคคะ

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2551). *พระไตรปิฎกแก่นธรรม ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพระวินัยปิฎก*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.